

Asia: VN/29848/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tupakkalain muuttamisesta (nikotiinipussit)

Lausunnonantajan lausunto

Kommenttinne sallittuja makuja koskevaan sääntelyyn

Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry kiittää mahdollisuudesta lausua hallituksen esitykseen tupakkalaista. Vaikka EHYT ei lainkaan kannata nikotiinipussien laajamittaisen myynnin sallimista, järjestö pitää tärkeänä, että uusi tupakkalaki saatetaan voimaan pikaisesti. Puutteistaan huolimatta esitys pitää sisällään sääntely- ja puuttumismekanismeja nikotiinin käytön ehkäisemiseksi.

EHYT esittää, että nikotiiniriippuvuuden ehkäisemiseksi hallituksen esitystä tulisi kuitenkin korjata vähintään seuraavilla muutoksilla:

- Tunnusomaiset maut ja tuoksut kielletään säännönmukaisesti kaikissa tuotteissa.
- Nikotiiniraja tulee laskea 4 mg/g.
- Nikotiinituotteiden osto ja hallussapidon ikäraja nostetaan 20 ikävuoteen.

Tupakkalain tavoitteeksi on asetettu, että alle viisi prosenttia aikuisväestöstä käyttää tupakka- tai nikotiinituotteita päivittäin vuoteen 2030 mennessä. Uusien tuotteiden markkinoiden laajentaminen vesittää tavoitteen ja luo uuden nikotiiniriippuvaisten nuorten sukupolven.

Perustuslain (19. pykälä 3 mom.) mukaan julkisen vallan tehtävä on edistää väestön terveyttä ja kehittää terveyteen vaikuttavia olosuhteita. Suomen tulee suojella tulevia sukupolvia

nikotiinituotteiden käytön aiheuttamilta haitoilta, kaventaa väestön terveyseroja ja edistää hyvinvointia. Terveydelle haitallisten nikotiinipussien löyhä sääntely ja myynnin salliminen laajasti on ristiriidassa tavoitteen kanssa.

Lisäksi Suomi kuuluu kansainväliseen Maailman terveysjärjestön (WHO) tupakkapuitesopimukseen (FCTC). Sopimuksen artikla 5.2 (b) velvoittaa sopimusosapuolet tehokkaisiin toimiin nikotiiniriippuvuuden torjumiseksi ja vähentämiseksi.

Tunnusomaiset maut ja tuoksut

Hallituksen esityksessä esitetään, että nikotiinipusseissa sallittaisiin tunnusomaisiksi mauiksi mentoli ja minttu. EHYT kokee, että esitys on ristiriidassa tupakkalain tavoitteen sekä tupakkapuitesopimuksen kanssa, koska makuaineet alentavat kynnystä aloittaa nikotiinituotteiden käyttöä ja lisäävät nikotiiniriippuvuutta. Lisäksi makuaineilla voidaan tehostaa nikotiinin imeytymistä elimistöön, mikä nopeuttaa riippuvuuden syntymistä.

Makuaineiden kieltö on tutkitusti tehokas keino ehkäistä nuorten tupakka- ja nikotiinituotteiden käytön aloitusta. Tutkimusten mukaan makuaineet lisäävät nuorten kiinnostusta tupakka- ja nikotiinituotteita kohtaan, luovat tuotteista vähemmän haitatonta mielikuvaa sekä madaltavat kokeilun ja käytön kynnystä. Erityisesti mentoli on ollut suosittu maku- ja lisäaine tupakka- ja nikotiinituotteissa. Mentoli peittää nikotiinin karvasta makua ja lisää nikotiinin imeytymistä, helpottaen käyttöä sekä edesauttaen riippuvuuden kehittymistä.

Kansainväliset tutkimukset osoittavat, että yhdenmukaiset tuotepakkaukset tupakkatuotteissa ovat osaltaan vähentäneet tupakointia. Samalla ehkäistään tuotepakkausten houkuttelevuutta ja käyttöä markkinoinnin välineenä.

Ehdotetut toimenpiteet:

Kaikki makuaineet ja tuoksut kielletään yhdenmukaisesti kaikissa nikotiinituotteissa.

Nikotiinin imeytymistä edistävät maku- ja lisäaineet tulee kieltää.

Muut mahdolliset kommentit hallituksen esityksen luonnoksesta

Haitatonta nikotiinia ei ole olemassa

EHYT on pettynyt, että esityksessä ei ole laskettu nikotiinipussien sallittua nikotiinirajaa. Nikotiiniraja 16,6 mg/g on liian korkea ja vain 0,1 mg/g vähemmän kuin CLP-asetuksen mukainen akuutin myrkyllisyyden raja. On huomioitava, että nikotiinipussit ovat suussa käytettäviä tuotteita. Nikotiini luokitellaan voimakasta riippuvuutta aiheuttavaksi myrkyksi, joka aiheuttaa moninaisia haittoja.

Esityksen perusteluissa todetaan:

”Euroopan elintarviketurvallisuusviranomainen on arvioinut, että korkein nikotiiniannos, jonka voi nauttia ilman terveysvaaraa, on 0,0008 milligrammaa painokiloa kohden. Aikuisen, joka painaa 60 kilogrammaa, kohdalla tämä tarkoittaisi 0,048 milligrammaa nikotiinia. Nikotiinipussissa, jossa on nikotiinia 20 milligrammaa, nikotiiniannos on siis yli 400-kertainen siihen nikotiinimäärään nähden, jonka voisi edellä mainitun arvion perusteella nauttia ilman terveysvaaraa.”

Jo pieninä annoksina nikotiini voi siis aiheuttaa myrkytysoireita, ja suuremmat annokset ovat erityisen vaarallisia, varsinkin lapsille. Esityksessä todetaan, että nikotiinipussit ovat aiheuttaneet satoja soittoja Myrkytystietokeskukseen. Tuottajilla tulee olla vastuu, ettei tuote vahingossa päädy lapsen käyttöön. Nikotiinin myrkyllisyyden vuoksi nikotiinipussien pakkauksissa tulee olla CLP-asetuksen mukainen turvasuljin, joka estäisi lasten pääsyn tuotteisiin.

Euroopassa osa maista, kuten Hollanti ja Belgia, ovat kieltäneet nikotiinipussit kokonaan. Lisäksi useat maat suunnittelevat kiristävänsä nikotiinipussien sääntelyä. Jos nikotiinipussit tuodaan markkinoille, rajana tulisi olla 4 mg/g, joka on sama kuin lääkelaille säännellyissä korvaustuotteina käytetyissä nikotiinipusseissa.

Hallituksen esityksessä todetaan, että tuotteiden sallimisella pyritään estämään nikotiinituotteiden harmaata kauppaa. Lopputuloksena on uusi sukupolvi nikotiiniriippuvuudesta kärsiviä suomalaisia sekä tupakkateollisuuden hyötyminen tilanteesta. Kysymys ei ole vain henkilöistä, jotka siirtyvät käyttämään uutta tuotetta, vaan ihmisistä, jotka aloittavat päihteen käytön ilman nuuskaamista tai tupakointia.

Ehdotetut toimenpiteet:

Nikotiinipussien enimmäisrajaksi tulee asettaa 4 mg/g sekä vähittäismyynnissä että maahantuonnissa, joka on vastaava kuin nikotiinikorvaustuotteisiin asetettu raja.

Toteutetaan Ilkka Oksalan puheenjohtaman tupakka- ja nikotiinipolitiikan kehittämistyöryhmän esittämät toimenpiteet nikotiinihaittojen vähentämiseksi.

Nikotiinia sisältäviin tuotteisiin tulee lisätä lapsiturvalliset pakkaukset.

Lasten ja nuorten suojeleminen nikotiiniriippuvuudelta

Hallituksen esityksen tavoitteeksi todetaan pyrkimys suojella lapsia ja nuoria nikotiinipussien haittavaikutuksilta. Esityksessä kuitenkin todetaan, että tuotteesta muodostuu uusi väylä nikotiiniriippuvuuteen. EHYT peräänkuuluttaa tiukempia toimia, jotta lapsia ja nuoria suojellaan nikotiiniriippuvuudelta.

Nikotiinin kokeilu ja käyttö alkaa usein ennen 20 ikävuotta. Kouluterveyskysely osoittaa kasvun nuorten kiinnostuksessa uusiin nikotiinituotteisiin. Sähkösavukkeen käytön väheneminen pysähtyi ja päivittäinen käyttö sekä kokeilut olivat lisääntyneet erityisesti yläkoululaisilla tytöillä sekä jopa 4.–5. luokkalaisilla. Nikotiinipusseista ovat kiinnostuneita erityisesti ammattiin opiskelevat pojat, joista jo huomattava määrä (42 %) raportoi käyttäneensä tuotetta vähintään kerran. Yläkoulun 8.–9. luokkalaisista pojista lähes joka neljäs (23 %) kertoi käyttäneensä nikotiinipusseja.

Korkeakouluopiskelijoiden terveyskyselystä ilmenee, että nikotiinipusseja käyttää päivittäin yhdeksän prosenttia korkeakouluopiskelijoista. Miehillä nikotiinipussien käyttö oli yleisempää kuin naisilla sekä yliopistossa (naiset 3 %, miehet 9 %) että ammattikorkeakoulussa (naiset 7 %, miehet 18 %). Edellä esitetyt käyttömäärät ovat tällä hetkellä merkittävässä kasvussa, mutta kattavaa ja ajankohtaisinta tietoa ei ole saatavilla.

Tuoreimmassa Maailman terveysjärjestö WHO:n koululaistutkimuksessa jopa 15 % 9. luokkalaisista käytti sähkösavukkeita viimeisen 30 päivän aikana. Lisäksi joka kolmas nuori pitää nikotiinipusseja (36 %) ja sähkösavukkeita (34 %) trendikkäinä EHYTin Nuoret ja päihteet -kyselyn (2024) mukaan. Uudet nikotiinituotteet eivät ole tulleet vain tupakkatuotteiden tilalle, vaan osittain niiden rinnalle.

Yli 60 % nuorista pitää helppona hankkia nikotiinituotteita alaikäisenä. Yleisimmät nikotiinin hankkimiskanavat nuorille ovat kotimaiset myyntipisteet (28 %), kaverit (28 %) ja ulkomaalaiset myyntipisteet (15 %). Etämyyntikiellon osalta on hyvä huomioida, että valvonnan toteuttaminen nikotiinittomien ja nikotiinia sisältävien tuotteiden osalta voi olla haastavaa.

Markkinointikielto on erityisen tärkeää, jotta nuorten nikotiinikokeilut eivät yleisty tai mielikuvat nikotiinin terveyshaitoista muutu positiivisiksi. Tällä hetkellä sosiaalisessa mediassa nikotiinituotteiden markkinointia kohdennetaan erityisesti nuoriin.

Ehdotetut toimenpiteet:

Kaikkien tupakkalain alaisten tuotteiden, myös savuttomien nikotiinituotteiden ja tupakan vastikkeiden ikäraja tulee nostaa 20 ikävuoteen (myynti, osto, hallussapitokielto, maahantuonti).

Maahantuonnin rajat tulee laskea 100 grammaan nuuskan ja nikotiinipussien osalta.

Nikotiinittomien kertakäyttöisten sähkösavukkeiden (vape) sekä nikotiinipusseja muistuttavat energianuuskat, jotka lukeutuvat tupakan vastikkeiksi, tulee lisätä koulujen, oppilaitosten ja päiväkotien sisä- ja ulkutilojen sekä leikkikenttien tupakointikieltoihin.

Markkinointikieltojen valvonnassa tulee resursoida Valviraa toimimaan erityisesti verkossa ja sosiaalisessa mediassa.

Nikotiinipusseista vapaa ympäristö

Käytettyjä nikotiinipusseja näkee paljon muualla kuin roskiksissa, jos pitää silmiään auki kävellessään rannoilla, metsissä ja muualla luonnossa. Jokainen pussi on jo ilman nikotiiniakin ylimääräistä kuormitusta luonnolle. Luontoon heitettyjä nikotiinipusseja kulkeutuu muun muassa sade- ja hulevesien kuljettamana vesistöihin. Maaperän kautta nikotiini kulkeutuu ajan myötä myös pohjavesiin – eli veteen, jota juomme. Samoin wc:n kautta huuhdottujen nikotiinipussien nikotiinista osa päätyy moninaisista vedenpuhdistusprosesseista huolimatta vesistöihin.

Nikotiini on voimakas stimulantti, joka voi aiheuttaa merkittäviä haittavaikutuksia sekä lemmikeille että villieläimille. Nikotiinin vaikutukset riippuvat eläimen koosta ja saadun nikotiinin määrästä. Koirat ovat erityisen herkkiä nikotiinille, mutta myös kissat, jysijät ja linnut voivat kärsiä nikotiinimyrkytyksestä. Oireet ilmaantuvat yleensä nopeasti altistuksen jälkeen. Maahan heitetty nikotiinipussi aiheuttaa siis ihmisten lisäksi merkittäviä riskin myös eläimille.

Nikotiinipussien ympäristövaikutukset ovat merkittäviä ja vaativat huomiota. Euroopan unionin muovidirektiivin (Single Plastic Use Directive) mukaisesti muovista sisältävät tupakan filtit on jo sisällytetty laajennetun tuottajavastuun piiriin. Tämä velvoittaa valmistajia kattamaan roskaamisesta aiheutuvat jätteen keräys- ja siivouskulut. Suomessa tämä direktiivi on toimeenpantu osana jätelain uudistusta.

Nykyiset jätelain säännökset eivät kuitenkaan ulotu nikotiinipusseihin, vaikka niiden materiaali saattaa sisältää mikromuovia. Lisäksi nikotiinipusseista liukenevat haitalliset kemikaalit voivat saastuttaa ympäristöä, mikäli käytettyjä pusseja päätyy luontoon. Tällainen jäte ei ole tavallista jätettä, vaan se luokitellaan ympäristömyrkyksi.

Ehdotetut toimenpiteet:

Nikotiinipussit otetaan osaksi jätelain laajennettua tuottajavastuuta ja valmistajat veloitetaan korvausvastuuseen nikotiinipusseista aiheutuvista jätehuollon kustannuksista.

Mikkonen Juha
Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry

Luoto Heikki
Ehkäisevä päihdetyö EHYT ry